

El cinquantè aniversari de la mort de Josep Maria de Sagarra és un bon moment per analitzar l'aportació d'aquest gran prosista a la professió.

En aquest article, el periodista cultural Lluís Bonada repassa el paper que va tenir l'autor de *Cafè, copa i puro* gràcies a uns articles que destil·laven una eufòria permanent. A més, Sagarra, igual que Pla, va formar part d'una generació compacta que va tenir una forta presència en l'etapa més gloriosa del periodisme català.

Sagarra: el gran columnista del segle XX

■ Lluís Bonada

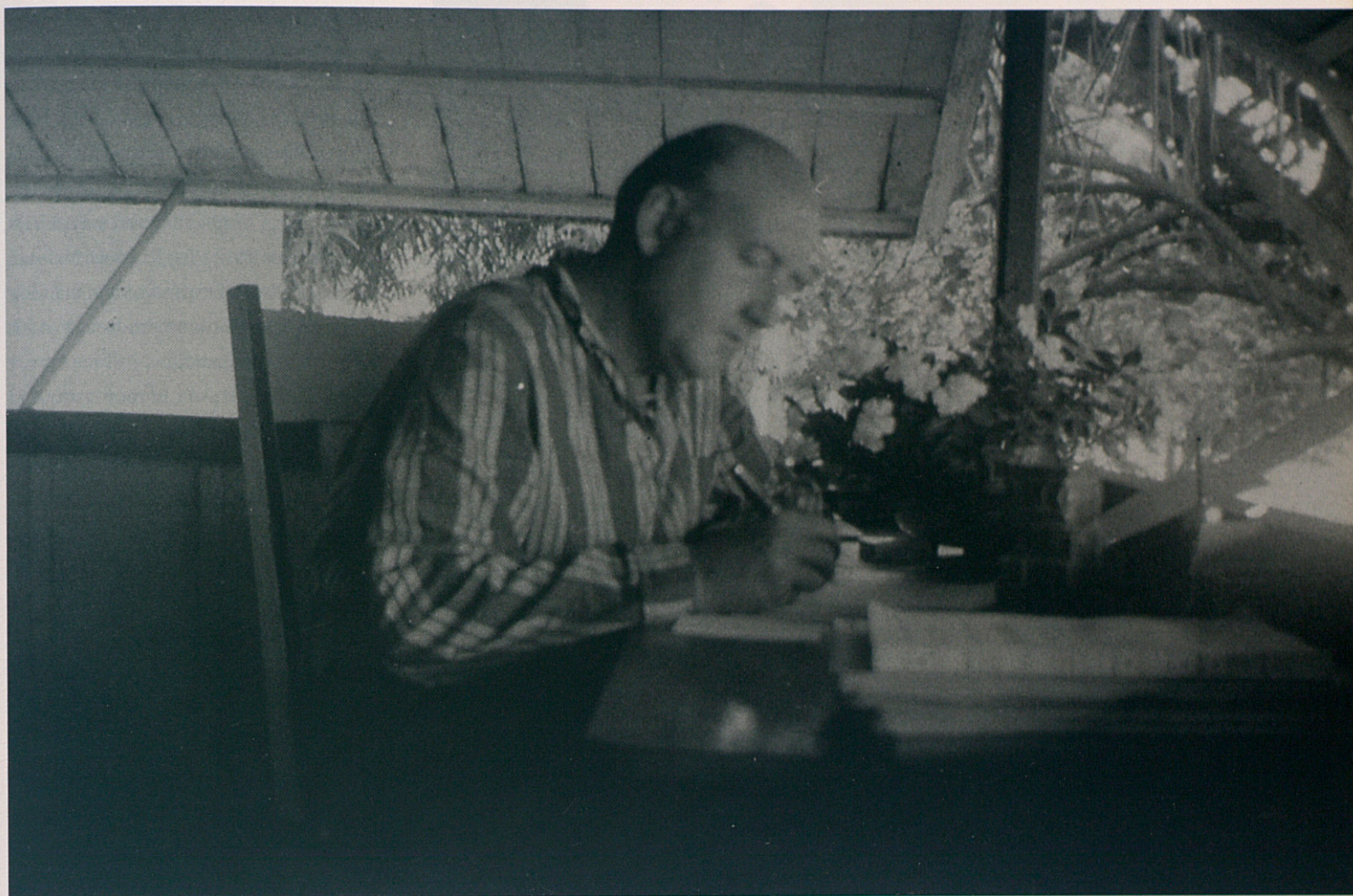
El dia 4 d'agost del 1932, Josep Maria de Sagarra va dedicar el seu 'Aperitiu' de *Mirador* als balnearis. És un article molt representatiu del programa cultural i ideològic que va aplicar de ben jove, amb tota la il·lusió del món, conjuntament amb els companys de generació. L'articulista hi donava per caduc i ranci, a través dels balnearis, un model de societat que per als nascuts a final del segle XIX o principi del XX, feia pudor de resclosit, un model lligat a un moviment cultural que frenava el procés de modernització del país. El model de societat era el que hauria volgut imposar la reaccionària i intolerant Església catòlica, que llavors veia en perill el manteniment dels seus privilegis socials, culturals i polítics, i també el monopoli religiós. I el moviment cultural era el del catalanisme impulsat per l'Església, la Renaixença.

Sagarra hi constata el pes excessiu que els capellans i la religió tenien en aquests establiments, mancats de tot confort i amb uns àpats monòtons oberts amb un plat de sopes cloròtiques. La lectura a fer, la que va fer llavors el lector, és clara: l'Església i la modernització són incompatibles. La cosa més important del balneari, hi escrivia Sagarra, era la capella "i l'ésser més untat del privilegi era el capellà". De ben segur que pensava en la Renaixença quan afegia que "el bisbat de Vic donava un importantíssim con-

tingent d'aquesta mena de capellans". Per si no hagués quedat prou clara la tesi, proclamava més endavant que "el balneari català era la quinta essència del reaccionarisme i dels fulls dominicals". El paràgraf final de l'article l'utilitzava Sagarra per constatar que aleshores aquells establiments quedaven molt més anacrònics, i, alhora, per relacionar la idea d'ofec amb la societat del XIX, i la idea d'ensorrament amb l'Església: "Com que la vida ha variat considerablement, avui dia els balnearis catalans fan encara més que mai l'efecte de casa ensorrada, humida, profundament ensopada i eclesialística, i és per això que, quan jo em deixo caure en un balneari del país, em fa l'efecte que em fico entre dos fulls d'una d'aquelles edicions monumentals relligades d'or i pasta que feia la casa Montaner i Simon, i que entre els dos fulls em quedo premsat, ofegant-me lentament, sentint la pressió del llibre i la pressió de l'Exposició Universal, de mossèn Collell, de la reina Maria Cristina i d'en Rius i Taulet."

Sagarra va poder ser ben clar i sarcàstic, ben contundent, en la crítica a l'Església i al fet que la institució arribés a dominar fins i tot la vida d'uns establiments de lleure i salut, —com volia dominar tota forma de sociabilitat— perquè no estava sol. L'articulista formava part d'un moviment generalitzat i dominant a les primeres dècades del segle XX, el que

Josep Maria de Sagarra escrivint *La ruta blava*, llibre que va escriure als anys trenta durant un viatge a la Polinèsia.

lluitava per la modernització del país, per assemblar-se als països europeus més avançats, i, a més, ho feia des de la principal plataforma d'aquest moviment, la premsa.

Va ser un moviment eufòric. Només des de l'eufòria –i, alhora, des de la llibertat, naturalment– podia escriure Sagarra articles com el dels balnearis. Era l'eufòria del que se sentia que tenia raó i que pensava que el carro del futur al qual havia pujat amb tanta i tanta gent més mai no faria mitja volta. Cal llegir el seu *Poema de Montserrat* en veure que aquell carro acabaria estimbant-se, però llavors no ho podia preveure.

Amb tot, hi ha més eufòries, darrere de tots els articles de Sagarra publicats abans de la guerra. Una va ser doble, va ser literària i lingüística, i la va compartir

amb Josep Pla. Els dos amics de la Penya de l'Ateneu, els més joves del grup, van ser els dos escriptors que van contribuir de manera més decisiva a netejar el Noucentisme orsià de l'estigma de l'afectació, l'arbitrarietat i l'artifici.

Quan la Mancomunitat i l'Institut d'Es-

Es compleixen cinquanta anys de la mort d'aquest periodista que, des de la premsa, lluitava per modernitzar el país

tudis Catalans inicien el procés de regularització de la llengua, molts pensen, equivocadament, que caldrà escriure el català com ho fan els imitadors d'Eugeni d'Ors. O, en altres paraules, que la llengua deixarà de ser viva, expressiva i colorida, es farà impersonal i perdrà el

geni. És a dir, que Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans volien imposar no pas una "simple" normalització ortogràfica i sintàctica, sinó un estil.

Així s'ho va pensar la colla foc flouresca conservadora de Francesc Matheu, –Narcís Oller, Víctor Català...– que man-

tenia la flama encesa de la rància Renaixença quan el moviment havia deixat de tenir raó de ser, en gran part. Ho van pagar molt car: amb l'ostracisme. Sobretot, un dels seus membres, i injustament, perquè a més, i a diferència de la major part d'integrants de la capelleta, no pixava pas aigua beneïta, Eduard Giralb Jaume, que va escriure dues obres mestres que no serien descobertes fins al segle XXI, les novel·les *L'estrella amb cua* i *La tragèdia de cal Pere Llarg*.

Pla i Sagarra van demostrar que els escriptors es podien sotmetre a les normes de l'Institut d'Estudis Catalans sense caure en el perill que denunciaven els antifabrians. Van ser dels primers i dels que van tenir més força de convicció, atès l'impacte que van assolir, sobretot a través de la premsa i, en el cas de Sagarra, de la poesia, a més a més.

L'eufòria dels articles de Sagarra, com la que tenen els de Pla, és la que sent la persona que es troba satisfeta d'haver triat la carta correcta, d'haver triomfat en l'aposta. Sagarra, com Pla, va demostrar que el català mantenia totes les facultats expressives intactes després de passar pel sedàs de la normativa fabriana, i, a més, que la "riquesa" lèxica i sintàctica no en quedaria gens limitada. Pla i Sagarra van poder parlar directament amb Fabra a l'Ateneu Barcelonès i així en van conèixer les intencions i van poder evitar malentesos.

ETAPA GLORIOSA

Aquesta no va ser una aposta feta a l'atzar, sinó conscient i deliberada, com diria Pla. Va ser l'obra d'una generació compacta en la qual, va proclamar Pla, el prosista Sagarra va ser un dels més il·lustres representants.

Per a l'autor de *Coses vistes*, la prosa de Sagarra és una de les més representatives i reeixides d'una generació que objectivament parlant va tenir una certa presència i una existència indiscutible. No només la generació Sagarra-Pla, sinó les immediatament posteriors, en especial, pel que fa al periodisme.

Els dos autors obren i protagonitzen l'etapa més gloriosa del periodisme català, una etapa, considera Albert Manent, en la qual la vida literària catalana va aconseguir un dels moments més gloriosos, gràcies, precisament, a la força de la premsa, diu en encetar el capítol "Assaig, periodisme i memòries (1918-1938)" de la *Història de la literatura catalana*, l'obra col·lectiva que va ser di-

rigida per Martí de Riquer, Antoni Comas i Joaquim Molas: "Des del 1918-1923 fins al 1938, la vida literària conegué un dels moments més brillants, per una part, gràcies al lliure joc de les idees i, per l'altra, a la varietat de la producció editorial i, sobretot, a la vitalitat de la premsa escrita".

Tant Sagarra com Pla, obren i protagonitzen l'època de la modernització del periodisme català

És l'època de la modernització del periodisme català, segons Josep Maria Casasús. Abasta de l'any 1915 al 1936 i els noms dels articulistes i reporters que l'historiador i periodista Casasús selecciona, algunes vegades per la fama assolida per l'articulista més enllà de la premsa i, d'altres, per la importància o

Als articles de *Mirador* inaugura un gènere més proper a la *column* anglosaxona i a la nova crònica francesa

singularitat d'un article en concret, són, a més de Sagarra i Pla, Alexandre Plana, Josep Maria Junoy, Marcel·lí Domingo, Carme Karr, Josep Morató i Grau, Joan Salvat-Papasseit, Pompeu Fabra, Carles Soldevila, Carles Cardó, Eugeni Xammar, Joaquim Xirau, Joan Crexells, Carles Riba, Paco Madrid, Francesc Trabal,

En els seus articles hi ha una base de felicitat eufòrica, d'algú que fa una vida cultural i social que li agrada

Antoni Vilà, Sebastià Gasch, Domènec de Bellmunt, Just Cabot, Joan Alavedra, Maria Vila, Carles Sentís, Jaume Bofill i Mates, J. V. Foix, Josep Maria Miquel i Vergés, Joan Tomàs, Llorenç Villalonga, Josep Maria Massip, Agustí Calvet (*Gaziel*), Carles Sindreu, Lluís Aymamí i

Baudina, Àngel Ferran, Josep Carner, Irene Polo, Josep Maria Planes, Artís-Gener (*Tísner*) i Manuel Brunet.

I també s'hi podrien afegir aquells que estiren aquesta època fins al final de la Guerra Civil, destacats per Casasús: Josep Maria Lladó i Figueres, Pau Vila, Antoni Rovira i Virgili, Lluís Nicolau

d'Olwer, Ferran Soldevila, Cèsar August Jordana, Andreu A. Artís i Carles Rahola.

Per a Casasús, la modernització té en Sagarra un dels màxims i més il·lustres representants. En el

marc de l'articulisme català de la seva generació, l'escriptor adquireix, diu l'historiador, uns trets molt moderns. Així, els articles de "L'Aperitiu" inauguren una modalitat del gènere, molt més propera a la *column* anglosaxona i a la nova crònica francesa –cosmopolita a la manera de Valéry Larbaud, d'Albert Lon-

dres, de Paul Morand i de Blaise Cendrars–, que no pas a les variants de l'articulisme doctrinal i d'assaig que dominaven a les periodístiques espanyola i catalana d'aquells anys. És, continua, una

tendència vers una sensibilitat contemporània.

A l'hora de descriure la destresa de l'articulista, Casasús la qualifica, entre altres virtuts, de jovial. És l'alegria del ciutadà eufòric. Tomàs Garcés ho va anomenar "conformisme somrient".

És la joia del ciutadà català satisfet per haver accedit a la sensibilitat con-

temporània. Del ciutadà català satisfet per haver-hi pogut arribar gràcies al cosmopolitisme. I del que demostra que ho ha pogut fer gràcies a una llengua que

molts pocs anys enrere semblava indigna, maldestra i impotent. Que per a uns era pairal i, per tant, inculca, i per a altres artificiosa i, per tant, poc catalana. Però Sagarra encara tenia més motius per estar eufòric, per poder construir les seves columnes des de l'eufòria.

EL PAPER DEL “PINYOL”

En canvi, Josep Pla va trobar que la prosa de Sagarra tenia un defecte, el “pinyol”, pel fet que pretenia posar a cada frase o a paràgraf una cosa efectista, brillant i enlluernadora, fal·lera permanent que fa que “cansi i fatigui”.

Evidentment, Pla pensava més en el novel·lista que en l'articulista –i encara menys, en el memorialista, absent de tot recurs estilístic efectista. Perquè en l'article, la columna, el “pinyol”, factor de seducció, hi fa festa grossa i augmenta el preu de la peça. I en aquest “pinyol”, Sagarra hi trobava la felicitat com a articulista, una felicitat –per l'encert, moral i literari, de la brillant metàfora– que s'encomanava al lector, com se li encomanava l'alegria de viure, atès el component autobiogràfic de gran part dels articles. Hi ha, en el seu articulisme una base de felicitat eufòrica permanent, d'una persona que fa una vida cultural i social que li agrada i que sap que el lector voldrà seguir-la de prop.

Una consideració sobre el “pinyol”. Ara llegim els articles de Sagarra aplegats en un volum, seguits, i potser el pinyol pot arribar a cansar, si bé no cal oblidar que es llegien de setmana en setmana i que el que ara pot semblar repetitiu no ho era per al lector al qual estaven destinats. Però fins i tot llegits seguits, les virtuts del columnista Sagarra –sens dubte, va ser un columnista de cap a peus, més que un articulista– són tan aclaparadores, tan espectaculars, que el possible “vici” queda no tan sols perdonat, sinó registrat al llarg apartat dels seus mèrits.

Per a Narcís Garolera, editor dels dos volums d'articles de Sagarra –*L'ànima de les coses* (2001) i *El perfum dels dies* (2004), tots dos a Quaderns Crema– que rescaten els que no havien estat aplegats per l'autor a *Cafè, copa i puro* (1929) i *L'Aperitiu* (1947), el “pinyol”, el que Sagarra mateix anomena “la pirotècnia de l'estil”, forma part de les virtuts de l'estil de l'escriptor, contribueix a fer-lo sor-

Els articles de Sagarra (en aquesta imatge en una foto sense data) són encara vigents.

prenent i provocador, pintoresc i sensual, sempre atractiu i amè.

El perill era que el malabarisme decantés el to de la columna cap a l'afectació. Sagarra mai no hi cau, perquè era conscient del risc. És un procés similar a Pla amb el lirisme. Quan Pla parla d'una generació compacta, parla d'una generació que sabia contra quines coses lluitar i l'afectació hi figurava entre les fonamentals.

Mig segle després, el seu articulisme se'ns fa no només imprescindible i excepcional, sinó insuperable

La naturalitat és la divisa de Pla i de Sagarra. Segons assegura Garolera, “la naturalitat expressiva –o la versemblança en la utilització de l'oralitat– és, potser, la clau de l'èxit de la prosa de Sagarra, i un dels principals atractius dels escrits periodístics”.

Respecte màxim pel geni de la llengua. Aquest era el sistema per evitar l'afectació, en tots dos autors. Sagarra ho demana amb aquestes paraules, en un dels articles de l'ànim de les coses: “La nostra llengua està en aquell estat de cera tova que totes les ditades se li coneixen. S'ha d'anar molt amb compte, s'ha de tenir molt de respecte amb aquesta estimada llengua nostra”.

Cinquanta anys després de la mort de l'escriptor, l'ambiciós –literàriament parlant– articulisme de Sagarra –posat a disposició del lector d'avui, de manera exhaustiva, a través de l'*Obra Completa* de 3 i 4, edició crítica dirigida per Narcís Garolera, i pels dos volums de Quaderns Crema– se'ns fa, per mèrits propis i per circumstàncies històriques, no solament imprescindible i excepcional, sinó insuperable, sense paral·lel amb cap més articulista-columnista català coetani o posterior.